

# Ėjimo pėsčiomis būtinumas

2011 m. Valstybinė Jono Basanavičiaus premija – archeologui dr. Vykintui Vaitkevičiui

2011 m. lapkričio 23 d. minint tautos patriarcho Jono Basanavičiaus 160-ąsias gimimo metines Valstybinę Jono Basanavičiaus premiją „už kūrybinę, mokslinę ir šviečiamąją veiklą etninės kultūros srityje, už etninės kultūros tradicijų puoselėjimą“ Lietuvos premjeras Andrius Kubilius įteikė Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto vyresniajam mokslo darbuotojui, archeologui dr. Vykintui Vaitkevičiui. 1992 m. Kultūros ministerijos įsteigta premija, kasmet skiriama Lietuvoje ir užsienyje gyvenantiems lietuviams už reikšmingiausius pastarųjų metų darbus, susijusius su etninės kultūros puoselėjimu, tyrinėjimu, bei kūrybinę ir mokslinę veiklą, šiemet buvo įvertintas jauniausias ir jau dvidešimt devintasis per visą jos teikimo istoriją laureatas.



Gervėčių ekspedicijos akimirka (Didieji Jokintonys, Astravo r.).  
Evelinos Šimanavičiūtės nuotrauka

Iškilmų išvakarėse, lapkričio 22 d., Signatarų namuose vyko ramesnis ir jau tradiciniu tampa renginys – naujojo „pateptojo“ pristatymas visuomenei ir žiniasklaidai bei pokalbis su ankstesniųjų metų premijos laureatais. Nors ir gerą valandą stačiomis, bet jauku buvo pajusti atnaujintų istorinių Signatarų namų atmosferą, susipažinti su ant sienų „budinčiais“ muziejinę vertę turinčiais žemėlapiais, faksimilėmis, fotografijomis. O pašnekesys vyko vadinamajame J. Basanavičiaus kambaryje, inkrustuotame jo asmeniniais daiktais, leidiniais, vizualine ir ikonografinė medžiaga. Ir gerai, kad nusistovėjo įprasta premijos įteikimo vieta – Lietuvos nacionalinis muziejus ir kad „basanavičiukų“ „čėsnis“, anot Kristijono Donelaičio, vyksta istorijos pulso nepraradusioje kultūrinėje erdvėje. Juolab kad tai ir instituciškai motyvuota, kaip akcentavo muziejaus direktorė Birutė Kulnytė, – 1918 ir 1919 m. atsikuriant Lietuvos valstybei būtent pirmasis Nepriklausomybės aktą pasirašęs signataras ir tautiečių pripažintas patriarchas J. Basanavičius buvo pirmasis steigiamo valstybės (dabartinio Nacionalinio) muziejaus direktorius.

Ir ką gi – lyg sraunus lygumų krašto upokšnis gurgėjo V. Vaitkevičiaus garbei surengtas pokalbis. Po moderatūros B. Kulnytės įžangos žodį „ėmė“ Kultūros ministerijos Regionų kultūros skyriaus vedėja Irena Seliukaitė, kuri teigė, kad V. Vaitkevičių pažįstanti nuo Kraštotyros draugijos laikų, kai jis buvęs kuklus studentukas, bet jau su aiškiai nužymėtomis veiklos gairėmis – fiksuoti ir tirti sakralinius kraštovaizdžio kultūros objektus: alkvietes ir kitas šventvietes, apie kurias dar beveik niekas buvo negirdėjęs. „Jis priklauso tiems dabar retiems jauniems lietuviams, kurie pėsčiomis ir rinkdami medžiagą pažįsta Lietuvą. Toks krašto vietovių, istorijos ir kultūros pažinimas šiais laikais tampa prabanga. O prieš porą dešimtmečių ieškoti šventviečių, nei daugumos archeologų, nei istorikų dar nepripažintų vertais dėmesio kraštovaizdžio elementais, buvo įsitikinusio savo misija žygeivio, kraštotyryninko ir tyrinėtojo



Neries ekspedicijos akimirka. Mokslininkų įgula įveikia Molynės rėvą. Verkšionys, Vilniaus r. 2007 m. *Vykinto Vaitkevičiaus nuotrauka.*

užsispyrimas. Juk toji istorijos ir senosios kultūros dalis buvo giliai panirusi pelkėse, raistuose, tarp miškų, krūmų ir brūzgynų. Jei ne V. Vaitkevičiaus atsidavimas, vargu ar dabar turėtume Žemaitijos ir Rytų Aukštaitijos šventviečių sąvadus, juolab kad archeologijos moksle jos buvo „balta dėmė“. O dabar ne tik tarp kolegų istorikų ir archeologų, bet ir tarp etnologų, folkloro specialistų, mitologų tapęs pripažintas, jis ypač vertinamas už kompleksinį arba tarpdalykinį požiūrį į tyrimų objektus.

Įspūdingas V. Vaitkevičiaus interesų, darbo kryptių, inicijuotų ar vadovautų akcijų, ekspedicijų, knygų ir įvairiausio pobūdžio publikacijų sąrašas. Pavyzdžiui, puikus kultūrinę ir istorinę atmintį gaivinantis žygis Nerimi nuo aukštupio iki Kauno ir leidinio parengimas, taip paminint grafo Konstantino Tiškevičiaus plaukimo Nerimi 150-ąsias metines. O jau iki tol, nemaža dalimi paskatintas Neries regioninio parko kultūrologės Idos Stankevičiūtės iš vietinių gyventojų surinktos medžiagos ir įžvalgų, buvo ėmęsis nagrinėti daugialypį mitologinį, kultūrinį, pasaulėžiūrinį Neries fenomeną, kuris, manau, dar slepia nemažai daug kam netikėtų paslapčių. O užgyventas ekspedicijos turtas – ne tik vertinga tyrimų rezultatų knyga, bet ir 150 spaudos lankų gudiškai užrašytos ir iššifruotos įvairaus pobūdžio medžiagos Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto rankraštyne. Akivaizdu, kad iki šiol niekas taip kompleksiška nėra atskleidęs Neries regiono kraštovaizdžio raidos kaip valstybės istorijos dalies. O kur dar kitos archeologinės, tautotybinės ekspedicijos, sakralinių paminklinių objektų paieška ir dokumentų kaupimas, pranešimų rengimas

konferencijoms, rimtas prisidėjimas prie lituanistinių duomenų skaitmeninimo programos „Aruodai“ ir kt. O kokie verti dėmesio tarsi laisvalaikio parengti leidiniai – „101 įdomiausia Lietuvos vieta“ (kartu su geologu Valentinu Baltrūnu), „Lietuvos kelių atlasas“ (suregistruoti ne tik keliai, bet ir kur ką iš kultūros paveldo objektų pamatyti), ir ką tik knygynuose pasirodžiusi tarsi pradėtosios serijos tąša – knyga „Lietuva. 101 legendinė vieta“ apie neeilinius sakralinius objektus – šventvietes, alkalnius, piliakalnius (kartu su žmona Daiva Vaitkevičiene). Ir tai toli gražu ne visi jo pasiekimai ir darbai darbeliai. V. Vaitkevičių neabejodama laikau archeologijos ir visos mūsų tautinės kultūros pašauktuoju ir išrinktuoju.“

Naujasis J. Basanavičiaus premijos laureatas kuklindamasis trumpai aptarė savo veiklą. „Be draugų ir bendraminčių paramos daugelio darbų būčiau nenuveikęs. Be to, kalbant apie mano pasiekimus neužsiminta apie nepadarytus darbus ir klaidas... Noriu akcentuoti, kad ankstyvuojau duomenų kaupimo laikotarpiu itin svarbus man buvo keliavimas pėsčiomis. Norėjosi pakeliauti ir pabūti vienam, neskubant pasigėrėti gamta ir į kraštovaizdį įsiterpusiais kultūros paveldo objektais, šventvietėmis, kurios tapo pagrindine mano tyrinėjimų tema. Vėliau supratau, kad vienas lauke – ne karys, ėmiau ieškoti ir rasti daugybę sąjungininkų, su kuriais galėjome užsimoti didesniems darbams, be to, ilgainiui ir keliavimo, ir medžiagos fiksavimo būdai įvairėjo, universalėjo. Žvalgant kultūros paveldo objektus, šventvietes, renkant medžiagą, įgijus būtinų įgūdžių bendraujant su daug galinčiais



Susitikimas su Lietuvos partizanų rėmėjų Sąjū dukra Stanislava Sajūte-Kemzūriene (Balandiškis, Radviliškio r.). 2010 m. *Skirmanto Kižio nuotrauka.*

Prisikėlimo apygardos štabo bunkerio archeologiniai tyrinėjimai. Daugėliškių miškas, Raseinių r. 2010 m. *Vykinto Vaitkevičiaus nuotrauka.*



papasakoti žmonėmis pamažu radosi specifinis, sunkiai apibūdinamas pojūtis – nuojauta, kur ir ko ieškoti, kaip užmegzti dalykinius ir žmogiškus ryšius su neeilinės partitės pateikėjais. Svarbu ir edukacija – matau didelę prasmę dėstydamas ir dalykiškai bendraudamas su studentais Klaipėdos universitete. Svarbu ne tik mokslinis pažinimas, bet ir pilietinė atsakomybė.

Buvo paminėtos mano darbo kryptys. Viena iš jų – Neris istorinė ir kultūrinė svarba tyrinėjant baltų dvasinę kultūrą. Juk ši upė – vietinių žmonių ir kasdienio gyvenimo, ir kultūros dalis, ir simboliška, kad Neris (Vilija) prasideda kitos valstybės – Baltarusijos – teritorijoje. Nuo jos šiek tiek nutolusiuose Gervėčiuose ekspedicijos metu susitikome su lietuvių išlaikiusiais ir jau asimiliuotais vietiniais žmonėmis, kurie iš tikrųjų yra mūsų tautos dalis. Nors kai kurie iš jų kalba slaviškai, bet jų pavardės ir pasaulėjauta – lietuviškos, tiksliau, baltiškos kilmės. Dėl dramatiškos istorijos jie tarsi atsikilo nuo tautos kamieno, bet niekur nedingo. Jie – reali mūsų etninio paveldo savastis.“

Keletu įžvalgų pasidalijo ir 1990 m. Nepriklausomybės akto signataras Romualdas Ozolas: „1963 m. su Česlovu Kudaba pervažiavom baltais Baltarusijos vieškeliais (net nekalbant apie jų ankstesnę priklausomybę). Atrodė, kad ten – tikroji Lietuva. Tose kalvose, atrodo, tegalėjo gimti tai, kas vėliau istorijoje įsikūnijo.

Jei kartu su Norbertu Vėliumi nebūčiau patyręs kelių kompleksinių ekspedicijų, nors prisiliestinais, neįklimpsiant, kaip klimpo Norbertas, būčiau daug ko nesuvokęs.

Brandžia galva su Jono Trinkūno Romuva pavyko perėti per Dūkštų ąžuolynus, paneriais ir kt. vietomis, – jei ne tai, daugybė dalykų mano galvoje būtų susidėstę kitaip. Būčiau padaręs dar daugiau klaidų nei esu gyvenime padaręs. Todėl suprantu jaunų žmonių akcentavimą – svarbu valstybės patikimumas, etnis saugumas daug duoda.“

Pasisakė 2009 m. J. Basanavičiaus premijos laureatas profesorius Stasys Skrodenis: „Džiugu, kad vyksta kompleksiniai tyrimai, nes tai nauja ir svarbu. Tik ne visi pripažįsta tas naujoves. Gerai, kad teiginių apie šventvietes kas nors iš „baltųjų namų“ neuždraudė spausdinti. Aš tokioje situacijoje atsidūriau sovietmečiu išvertęs suomio mokslininko veikalą „Europiečių šaknys“, kuriame persipina archeologija, genetika ir lingvistika (buvo anglų, vengrų, estų vertimai), o vienas archeologas uždraudė spausdinti, nes knyga neatitiko Rimutės Rimantienės ir kt. pažiūrų. Bet pavyko išspausdinti. Gerai, kad einat į priekį, leisdami unikalias knygas (pavyzdžiui, apie Nerį). Dabar lyg pereinamasis laikotarpis – tai aiškėja iš šių dienų pozicijų. Gražu ir gera, kad atnaujinantys darbai yra reikšmingi. Kaip ir atsinaujinantis, 2012 m. 200 m. jubiliejų paminėsiantis Dionizo Poškos muziejus, todėl džiugu,

kad premija patenka į geras, darbščias rankas, atitenka karštai širdžiai.“

2007 m. J. Basanavičiaus premijos laureatas, Lietuvos kraštotyros draugijos pirmininkas, profesorius Libertas Klimka: „V. Vaitkevičius nėra klasikinis archeologas, jį ne taip dažnai pavyks pamatyti su kastuvu. Jis daug keliauja, ir aš jį labai suprantu... Tikslas – tautos dvasinis pasaulis, jo susiformavimas. Pamatai. Kompleksiniai tyrimai baltų mitologiją ir religiją ir išryškina, leidžia ją suvokti naujai. Tai svarbiausia jo darbuose.“

Patyręs, kad ir jaunas, jis turi gerų įžvalgų ir jau pasakė tvirtą savo žodį, kai reikėjo pasiekti, kad šventvietės būtų pripažintos kaip nauja paminklų rūšis. Disertacijoje jis padėjo metodinį pagrindą, iš jos susiklostė ir kiti darbai. Belieka palinkėti, kad šventvietėmis apimtų ir likusių Lietuvos dalį, gal ir etnines lietuvių žemes? Juk medžiagos turi kalnus, jo archyvas milžiniškas.

O kodėl mes renkamės Signatarų namuose? Gal J. Basanavičiaus laureatų reikalas būtų burtis čia dažniau, kad būtų girdimas jų tvirtesnis žodis, reakcijos į įvairias valstybės gyvenimo aktualijas? Tuo būtų svaresnis ir premijos statusas. Juk greitai švęsime atkurtos Lietuvos valstybės šimtmetį, o darbų padaryta ir daug, ir... ne visi.

Šioje salėje matome Jono Basanavičiaus paminklo maketą, tegu jis mums dažniau primena, kad Vilniuje iki šiol jam dar nėra paminklo.

Puiku, kad gražiai tvarkoma Ožkabalių sodyba įgaus žymiai gražesnę išvaizdą ir statusą, bet jo idėjos mokyklose ir visuomenėje dar nepakankamai skleidžiamos.

Turime pasidžiaugti šią vasarą išleista Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijos protokolų knyga. Tai buvo pirmoji lietuviška gimnazija vokiečių okupacijos metais, ir J. Basanavičius kaip privačią šią gimnaziją steigė savo vardu. Nežinomi, netyrinėti, visuomenei nepateikti istorijos puslapiai. Dar daug turime paveldo, kurį būtina aktualinti.“

\*\*\*

Lapkričio 23-ąją, per premijos įteikimo iškilmes pristatydama laureatą, Irena Seliukaitė pastebėjo, kad kaip reta rekomendacijos J. Basanavičiaus premiją skirti V. Vaitkevičiui buvo ne tik išsamios, bet ir labai neformalios, nuoširdžios. Nenorėdami šio fakto nutylėti, kaip įdomius gyvenamojo laiko liudijimus pateikiame ir porą iš penkių Kultūros ministerijos Kultūros ir meno tarybai adresuotų rekomendacijų (be formaliųjų nuorodų ir kreipinių).

*Dr. Vyktintas Vaitkevičius – žinomas Lietuvos etninės, priešistorės kultūros tyrinėtojas ir puoselėtojas, nuo pat mokslinio darbo pradžios kryptingai, intensyviai ir sėkmingai dirbantis įvairiose mokslo srityse.*

*Ryšciausias V. Vaitkevičiaus įdirbis pastebimas Lietuvos kultūrinės antropologijos srityje. Mokslininko darbuose atsispindi išsamūs senųjų baltų šventviečių, priešistorės ir istorinių laikų laidosenos papročių, etnologijos, mitologijos, folkloro ir kultūrinio kraštovaizdžio tyrimai. Pastarieji tyrimai yra vykdomi ne tik dabartinės Lietuvos teritorijoje, bet ir už jos ribų – visur, kur tik gyventa lietuvių. Kultūrinės antropologijos srityje ypač išryškėja senųjų Lietuvos šventviečių tema, kurios pagrindu mokslininkas yra išleidęs du leidinio „Senosios Lietuvos šventvietės“ tomus, skirtus Žemaitijos ir Aukštaitijos regionams (renjami tomai ir likusiems Lietuvos regionams). Iki šiolei niekas taip nuosekliai ir sistemingai senųjų šventviečių temos neanalizavo. Didelis mokslininko nuopelnas tas, kad jis išryškino senųjų Lietuvos šventviečių religinę, socialinę ir istorinę reikšmę, pateikė apie jas sistemingos informacijos, susistemino gamtinius ir kultūrinius ypatumus. Tiriant šventvietes analizuojama įvairiapusė mokslinė informacija apie visas šventviečių rūšis, tipus, šventvietės tiriamos laikui bėgant besikeičiančio kultūrinio kraštovaizdžio fone. Šie V. Vaitkevičiaus moksliniai tyrimai yra kompleksiniai, nes pasitelkiami archeologijos, etnologijos, istorijos, kalbos bei folkloro šaltiniai. Tik taip dirbdamas mokslininkas pasiekė reikšmingų rezultatų. V. Vaitkevičiaus gilaus įdirbio dėka dabar tapo aišku, kad dauguma senųjų Lietuvos*

*Gervėčių ekspedicijos akimirka. Skaitmeninamas parapijos bažnyčios archyvas. 2010 m. Daivos Vaitkevičienės nuotrauka.*





Gervėčių ekspedicijos dalyviai. Rimdžiūnai, Astravo r. 2011 m. Arūno Baltėno nuotrauka.

šventviečių yra saviti atskirų priešistorės kultūrų ir baltų genčių paminklai. Šie tyrimai svarbūs ir tuo, kad atskleidė baltų religijos sampratos bruožus remiantis sakraliųjų statusą turinčiomis kraštovaizdžio detalėmis. Tai ir yra mokslininko novatoriškumas. Lietuvos senųjų šventviečių de jure pripažinimas ir įtraukimas į šiuolaikinės lietuvių archeologijos sampratą yra didelis nuoseklaus mokslininko darbo pasiekimas.

Be to, mokslininkas vykdo kompleksinius Lietuvos etninių žemių tyrimus: suorganizavo etnokultūrinės (Neris ir jos krantai. Konstantino Tiškevičiaus keliais po 150 metų, kompleksinė ekspedicija Gervėčių krašte, ekspedicijos Lietuvos kunigaikščio Algirdo palaidojimo vietoje), archeologines (Bajorų sakralinės laidojimo vietos, Rytų Lietuvos pilkapynų tyrinėjimai), istorinio kultūros paveldo išaiškinimo (Lietuvos partizanų žeminių tyrimai) ekspedicijas ir publikavo jų metu sukauptą medžiagą.

Labai ryški ir kita – kultūrinė, mokslinių tyrimų viešinimo, sklaidos – V. Vaitkevičiaus veikla. Mokslininko iniciatyva sudarytas elektroninis lituanistikos šaltinių sąvadas „Aruodai“. Organizuojami kasmetiniai prof. Marijos Gimbutienės skaitymai, sakinys istorijos šaltinių archyvimas, vykdoma nekilnojamojo ir nematerialaus Lietuvos kultūros paveldo vertybių paieška, apskaita bei apsauga. Jo

moksliniai, kultūriniai tyrimai atsispindi gausioje ir įvairiapusėje publikuojamoje medžiagoje (...). Tyrinėtojo darbai žinomi ne tik Lietuvos, bet ir užsienio mokslinėje spaudoje.

V. Vaitkevičiaus etnokultūrinės, mokslinės, visuomeninės veiklos rezultatai yra labai reikšmingi tolesnei Lietuvos etninės kultūros plėtotei. Todėl manau, kad dr. V. Vaitkevičius yra vertas būti pagerbtas Valstybine Jono Basanavičiaus premija.

Prof. habil. dr. Algirdas Girininkas,  
Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto vyriausiasis mokslo darbuotojas

Jei bandyčiau išskirti, kas, mano požiūriu, reikšmingo per pastaruosius du dešimtmečius įvyko lietuvių etninės (prigimtosios) kultūros tyrimuose, vienu pirmųjų minėčiau Vykintą Vaitkevičių. Laikau jį vertą Valstybinės Jono Basanavičiaus premijos.

Humanitarinių mokslų daktaras V. Vaitkevičius kaip mokslininkas susiformavo jau nepriklausomo Lietuvos gyvenimo metais, nors neabejotinai išėjo savitą lietuvių etninės humanistikos mokyklą, ypač sietą su Norberto Vėliaus ir Gintaro Beresnevičiaus asmenybėmis. Kaip archeologas,



\*\*\*

plataus spektro istorikas, V. Vaitkevičius į etninę (prigimtąją) kultūrą pažvelgė naujai, kompleksiskai, derindamas skirtingų sričių perspektyvas: archeologinę, istorinę, kalbos mokslo, tautosakos, mitologijos, kultūrinio kraštovaizdžio. Itin netikėta (ir neabejotinai svarbu) tai, kad šis lietuvių prigimtosios kultūros tyrėjas iš naujo atskleidė praktinių tyrimų, stebėjimų svarbą, ėjimo pėsčiomis būtinumą. Taip dar sykį išvedė etnologiją iš skaityklų, kabinetų. Ir įrodė, kad Lietuvoje dar yra aiškiai žmonių jaučiamų šventviečių, šventomis laikomų pušų, kad gyva tebėra kalba su mirusių protėvių patirtimi, kad senos dainos bent nuotrūpa dar gali liudyti jos gyvavimo laiką, arealą. Kad gyvybingesniam supratimui labai svarbios sąsajos tarp papročių, kasdienio gyvenimo, kalbėjimo, reagavimo. Kad ir pats tyrėjas yra prigimtosios kultūros reprezentantas.

Labai vertinu V. Vaitkevičiaus kultūrinio kraštovaizdžio stebėjimus, tyrimus, bandymus juos aprašyti, tarsi keliant iš giliai – tai pasiekama tik archeologo žvilgsniui ir patirčiai – ir kartu susiejant su kasdienio gyvenimo veiksmis.

Manau, kad V. Vaitkevičius yra itin artimas pačiam Jono Basanavičiaus tradicijai. Jaučia prigimtojo pasaulio žavesį, slaptį, yra to pasaulio veikiamas, traukiamas. Nebijo rizikuoti skelbdamas savo mintis, vis prie jų grįždamas, motyvuodamas naujais stebėjimais ir tyrimais.

Verta Vykintą Vaitkevičių pagerbti Jono Basanavičiaus premija.

Viktorija Daujotytė-Pakerienė,  
Vilniaus universiteto profesorė,  
humanitarinių mokslų habilituota daktarė

Į sveikinimus Vykintas Vaitkevičius atsakė netradiciškai – perskaitė keletą pastabų, minčių, suvokimų ir įžvalgų, pasižymėtų ekspedicijų dienoraščių paraštėse.

**Kaip suvokti kultūros turtų trapumą?** Pakeliui į Karaliaus Šulinį marcinoniškė Onutė Grigaitė man parodė kelis, galbūt keturis, galbūt šešis, virgininio varpenio stiebelius. Tai ypač retas augalas. Tai buvo galbūt vieninteliai stiebeliai visoje Lietuvoje. Tas nedidelis augalas turi vaistinių ir daugelį kitų neišmatuojamų savybių. Jis, be jokios abejonės, priklauso kultūros laukui. Tame Čepkelių gamtinio rezervato kampelyje aiškiai supratau, kad mūsų lietuvių tautos turtai yra tokie pat trapūs kaip tie žolės stiebeliai.

**Kaip suvokti mūsų tautos atminties gylį?** Manęs nepaliko nuostaba klausantis mosėdiškės Julijanos Bieliauskienės pasakojimo. Kiekvieno jos žodžio, kuriais ji piešė prieš du šimtus metų keliu pro ją, jos tėvų ir senelių sodybą vaikščiojusio Simono Daukanto paveikslą. Kaip rengtasi, kaip eita, kaip Daukanto linguota, kur sėdėta ir kas kalbėta. Kaip reikia branginti atminimą, kad šimtmečiais sustingdytų laiką! Kokia gili gali būti tautos atmintis!

**Kaip pamatyti visumą?** Pravažiuodamas pro vieną iškilusių Žemaitijoje Mingėlos ažuolą, išvydęs ant greta stovinčios trobos slenksčio sėdintį žmogų, negalėjau nesustoti. Negalėjau atsispirti – ir neklydau. Tai buvo šventvietės dalis. Tai buvo Jonas Mingėla, palikuonis tų Mingėlų, kurie ten gyveno šimtmečiais ir saugojo ažuolą. To žmogaus – Mingėlos – gyvenimų neįmanoma atskirti nuo Mingėlos

Bajorų (Elektrėnų sav.) archeologinės ekspedicijos dalyviai. 2009 m. Vykinto Vaitkevičiaus nuotrauka.





Vyckintas Vaitkevičius premijos įteikimo iškilmėse.  
Dainiaus Labučio (ELTA) nuotrauka.

qžuolo istorijos. Šaknimis ir šakomis suaugę šeimos ir medžio likimai, toji visuma yra neskiriama ir nedaloma.

**Atrasti žodį ir kalbą.** Prieblandoje, leidžiantis saulei, prastai žžiūrėjau stoviniuojančių Vilhelmo ir Bronislavos Jučių veidus. Galbūt tai, kad prastai mačiau jų veidus, leido įsiklausyti, kaip jie kalba, kaip renka žodžius, kaip vietoje būdvardžių pasitelkdami aibę palyginimų iš savo gyvenimų patirties išreiškė savo jausmus ir pažiūras į pasaulį. Manau, kad atidžiai klausydamas ne tik to, apie ką kalbama, bet ir kaip tai pasakoma, atradau kalbos pasaulį.

Gervėčių vasaros ekspedicijoje iš Broniaus Vaičiulio išgirdau žodį, kurio nėra Didžiajame lietuvių kalbos žodyne. Žodžio oliauti, t. y. nerti vandenyje ir po akmenimis susidariusiose olose ieškoti žuvų, nėra net ir minėto žodyno papildymų kartotekoje. To jausmo – atrasti dar vieną lietuvių kalbos žodį – iki tol niekada nebuvo patyręs. Ir tariau sau – jei galima atrasti nežinomą žodį, turbūt galima dar kartą atrasti ir lietuvių kalbą?

**Peržengti ribą.** Žodis iš Rimdžiūnų kaimo žmogaus kalbos, piliakalnis Obolcuose už dviejų šimtų kilometrų į rytus nuo Vilniaus, sakmė apie meškas ir jų šventę, išgirsta Sosenos kaime. Šie ir daugelis kitų Baltarusijoje vykusių ekspedicijos atradimų nepalieka jokios abejonės, kad privalu dirbti ir Lietuvoje, ir už jos ribų, toli nuo valstybinės sienos. Privalome peržengti ribą ir suvokti, kad tauta neišsitenka Lietuvos žemėlapyje.

**Fiksuoti ar tirti?** Pavasarį pasinėrus į šventų pušų paiešką Žemaitijoje klausimas – fiksuoti ar tirti? – iškilo visu aštrumu. Dabar esu įsitikinęs, kad daugelį kartų svarbiau yra suvokti ir įsisąmoninti, kad fiksicijos reikia imtis tada, kai jau aišku, kur turi būti sutelktas dėmesys ir kurios iš detalių yra pačios svarbiausios. Atsidėjus tyrimams nemažiau svarbu juos išgyventi, dirbti visa širdimi, negailint fizinių jėgų ir dvasinių pastangų.

**Sutelkti dėmesį.** Šviesus ir nuoširdus pašnekovas Vidmantas Mašanauskas nedidelėje Lekėčių klėtelėje po vienu stogu, regis, sutelkė visą Lietuvos istoriją. Kas gali būti nuostabiau, kas dar labiau galėtų branginti krašto istoriją, jeigu ne jo žmonės? Nesvarbu, koks yra muziejaus plotas, daug svarbiau, kad jis turi šeiminingą, svarbu taip sutelkti dėmesį, būti kruopščiam ir atidžiam, kad pro akis nepraslystų nė menkiausia detalė. Neabejoju, kad visos jos krašto istorijos paveiksle yra labai svarbios.

**Saugoti, bet dalintis.** Neužtenka rūpintis kultūros paveldo vertybių kaupimu ar saugojimu. Lygiai taip pat, kaip išsaugoti, svarbu šiais turtais dalintis. Už prigimtą norą, už teisėtą prašymą pažinti visose krašto vietose esančius objektus nieko nėra svarbiau. Privalu dalintis – tame slypi ir saugojimo prasmė.

**Atrasti prigimta.** Lietuvių tautos prigimtis tebėra neaprašyta ir dažnai nepažini, nesiduodanti aprašoma. Sodinti medį, praustis rasa, penėti žaltį... Kaip svarbu nesupainioti jausmų, kaip svarbu įsiklausyti ir girdėti, pajusti, kas prigimta. Tvirtai tikiu, kad lietuvių tauta gali atgimti savo prigimtyje, prisiliesti prie šaknų ir jas išsaugoti.

Parengė Juozas ŠORYS

## The Necessity to Walk

Juozas ŠORYS introduces the 2011 winner of the state Jonas Basanavičius Prize, the archaeologist Dr. Vyckintas VAITKEVIČIUS, who won the award for the integrated research of (among others) the old Lithuanian places of worship, rich cultural activity and monographs. The article features his speech made on the occasion of collecting the Prize which is structured round several essential remarks made in the note margins during field research. This highly unusual, especially topical and sensitive speech was met with a lot of enthusiasm as it responded to the expectations of the academic community as well as the educated society at large. In short, Vaitkevičius' motto is as follows: it is crucial to realise the fragility of the cultural heritage; understand the depth of the national memory; rediscover the national language; register only having understood what matters; research not formally, but with an emotionally intelligent grasp of the object of research; preserve, but be generous in sharing the outcomes of your research; discover what you are born into, uncover your own roots.